

OPTIMÁLIS MÉRETŰ MAGGYŰJTEMÉNY KIALAKÍTÁSA A TRUESWELL-FÉLE MÓDSZER ALAPJÁN

Sz. Kiss Csaba

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

A legkülönbébb típusú, méretű és multú könyvtárakban sokféle összefüggésben vetődhet fel a ritkán vagy egyáltalán nem használt dokumentumanyag leválasztása, elkülönítése az állomány gyakrabban használt részétől. A nem megőrző funkciójú gyűjteményekben ha más nem, a helyhiány előbb-utóbb kényszeríti a könyvtárosokat az állománykivonásra, a társadalom számára (az adott helyen) fölösleges könyvek eltávolítására, amelyek tömegükben pazarolják a könyvtár erőforrásait, rontják hatékonyságát. Ennek megszervezése gyakran sok bonyodalommal jár, mert a „ritkán használt”, „fölösleges”, „avult”, „értéktelen” stb. fogalmakat a konkrét körülmények között is nehéz az operatív munkához szükséges egyértelműséggel meghatározni még ott is, ahol ismeretlen hobby a szenvedélyes kampányszervezés „a meglévő gyűjtemény szent integritása” érdekében. Általában a legkvalifikáltabb szakemberek drága idejét rabolja el a leválasztással kapcsolatos többletmunka, az egyes művek iránt megnyilvánuló *tényleges* igények mellett a nehezen prognosztizálható *potenciális* igények mérlegelése.

„Állományának egy része a könyvtárat mindig és mindinkább forráskönyvtárrá teszi. Hogy e megterhelésnek határa hol van: minden könyvtár maga döntse el” – írta Szabó Ervin már az 1910-es évek elején. [1] A könyvtárosoknak azonban eltérő egyéni beállítódásai, szubjektív tapasztalataikon és értékítéleteiken kívül kevés egzakt fogódzójuk van ahhoz, hogy „e megterhelés határaitól” objektív, könnyen alkalmazható, közös egyetértéssel alapuló döntéseket hozzanak.

A nehézségek hasonlóak, ha nem kivonásról, hanem a ritkán használt dokumentumoknak a szabadpolcos helyről zárt raktárba, a helyben levő raktárterekből távolabbi raktárakba való áthelyezéséről van szó. Mindig csak utólag derülhet ki (derülne ki, ha ugyan valaha is mérnék), hogy a leválasztással az igények hány százalékának kielégítését tették körülményesebbé, lassúbbá és költségesebbé (vagy hiúsították meg, hártották át a könyvtárközi kölcsönzésre – kivonás esetén). Gyakran

éppen az ismeretlentől való félelem hat bénítóan azokra a törekvésekre, hogy az állományt a társadalmi szükségletekkel összhangban alakítsák vagy rendezzék el, holott, mint arra sokan rámutattak, „mindazt, amit nemigen használnak, el kell távolítani a primér gyűjteményterekből”. [2] Ez számos előnnyel jár, többek között javítja a hozzáférhetőséget a gyűjteményhez és – hosszabb távon – csökkenti az önköltséget, ami minden könyvtárnak alapvető célja. [3]

Minden könyvtáros tapasztalatból tudja, hogy a dokumentumkéresek legtöbbször a gyűjteményeknek viszonylag jóval kisebb hányadára irányul. Az állományleválasztás akkor volna hatékony, ha a kielégíthető igények legkisebb, a használók és a könyvtár számára elfogadható, a könyvtár vezetősége által tervszerűen és tudatosan vállalt csökkentése mellett a lehető legnagyobb mennyiségű ritkán használt anyagot tudnánk leválasztani, statisztikailag meghatározhatnánk ezt a mennyiséget, és objektív módszerrel, olcsón és gyorsan ki tudnánk szűrni ezt az anyagot. *Richard W. Trueswell* egyszerű és elegáns módszere éppen ezt teszi lehetővé. A massachusettsi műszaki könyvtáros a hatvanas évek derekán publikálta első kísérleteinek eredményeit, de eljárására csak az 1970-es évtized közepén, a könyvtárak növekedési válsága nyomán kezdtek felfigyelni, akkor, amikor a könyvtárpolitika egyre több országban tételesen is kimondta, hogy a könyvtárak állományát ésszerűtlen korlátlanul növelni. [4] Az éveken át folytatott szakmai viták és kísérletek bebizonyították: a módszer a gyakorlatban jól használható és hézagpótló jellegű.

Az alábbi ismertetés szükségképpen vázlatos. Az érdeklődőknek a részletes didaktikai mozzanatokról, a használhatóság feltételeiről, a módszerrel kapcsolatos félreértésekről, vitákról, előnyökről stb. az irodalomjegyzékben feltüntetett eredeti forrásokból kell tájékozódniuk. [5]

Használati maggyűjtemény, polcidő és leválasztási pont

Használati maggyűjteménynek nevezzük a meglévő gyűjteménynek azt a részét, amely kielégítene az egész gyűjtemény iránt megnyilvánuló igények (dokumentumkérések) 95–99%-át. A könyvtár funkcióitól, sajátosságaitól, lehetőségeitől függően a pontos százalékszámot a vezetőség maga szabhatja meg. Ehhez – mindenképp – célszerű alaposan tanulmányozni a tudatosan fel nem vállalt 0,5–5%-nyi igény jellegét.

A maggyűjtemény azonosításához a kulcs a *polcidő*: az egyes dokumentumok legutóbbi kölcsönzése (használata) óta eltelt idő, melyet – ismét csak a könyvtár sajátosságaihoz igazodva – megfelelő finomsággal kell mérni, hetekben, hónapokban, félévekben vagy években. Több százszáz nagyságrendű gyűjteményeknél az év jól bevált mértékegység.

A több évtizede folyó használatvizsgálatok kimutatták, hogy a könyv jövőbeli használatát a legnagyobb valószínűséggel a polcidő jelzi előre (tehát: a legutóbbi használat óta eltelt idő, és nem évekkel korábbi két használati eset időkülönbsége). Statisztikailag megbízhatóbban vetíti előre a potenciális használatot, mint a beszerzési év, a kiadási év, a korábbi használati esetek száma, a dokumentumok nyelve vagy tárgya.

A módszer lényege, hogy mind a kurrens kölcsönzött könyvek, mind a raktári állomány polcidő szerinti megoszlását feltérképezzük, és a kettőt egymáshoz viszonyítjuk.

A használati mintavétel során néhány napig folyamatosan fel kell jegyeznünk minden egyes használatba adott könyv polcidejét. A tapasztalatok szerint a mintegy 500-tól 1000 db-ig terjedő minta elegendő. Nagyobb könyvtárakban az ezret megközelítő napi minta meglepő konzisztenciát mutat, így nincs szükség heteken át méricskélésre. Az adatokat táblázatba rendezzük.

Szisztematikusan, reprezentatív mintát kell vennünk a raktári állományból is, szintén feljegyezve minden egyes kötet polcidejét. Ha a mintavétel jó, 0,5% körüli nagyság elegendő, bár ez a munka több százszáz állománynál így is jó néhány napig eltarthat. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) központi könyvtárának kölcsönözhető monografikus állományában, ahol a felmérést végeztük, az azonos méretű polcok közül minden hetedikről kiemeltünk két könyvet; jobbról és balról az ötödiket. Mintánk kb. 0,76%-os volt. A kiadott könyvek polcidejéről az indikátor alapján hasonló mintát vettünk, melyet természetesen hozzá kellett adnunk a raktári mintához. A kölcsönzési és a raktári minta polcidő szerinti megoszlását mutatja az 1. táblázat.

1. táblázat

Az FSZEK központi könyvtárában 1984. V. 11-én kölcsönzött könyvek és a teljes monografikus állományból vett szisztematikusan véletlen minta polcidő szerinti megoszlása

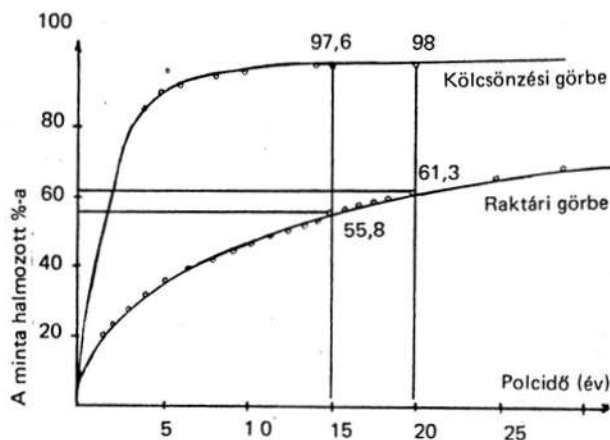
Polcidő (év)	0–2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
• kölcsönzés (db)		784		39	18	2	8	2	1	5	6	2	5	4	1	–	–	–	
• raktári (db)	573	121	112	86	54	48	70	50	46	52	35	55	37	34	37	36	22	19	21
Polcidő (év)	21–25	26–30	31-nél több			soha nem kölcsönzött					Összesen								
• kölcsönzés (db)	8	5				7					897								
• raktári (db)	108	73	312			475					2476								

A darabszámokat a minta százalékára átszámítva, adataink alapján megrajzolható egy olyan grafikon, ahol a felső görbe bármely pontja megmutatja, hogy a neki megfelelő polcidőnél rövidebb polcidejű könyvek kumuláltan a teljes használat hány százalékát teszik ki, az alsó görbének bármely pontja pedig azt, hogy az adott polcidőnél rövidebb polcidejű könyvek az állomány hány százalékát alkotják. Ha függőleges vonallal bárhol összekötjük a két görbe egy-egy pontját, az ábráról leolvashatjuk, hogy a meglévő gyűjteményből kielégíthető használati igények tetszőleges százalékát mekkora magállománnyal lehet teljesíteni, másképp fogalmazva: megállapítható, hogy az igénykielégítés bármely százalékának a teljes állomány hány százaléka felel meg, és a

magállományba tartozó könyveknek maximálisan mennyi a polcidejük. Ez a kritikus polcidő az ún. *leválasztási pont*: az ennél hosszabb polcidejű könyvek nem tartoznak a kielégítendő igények százalékával definiált magállományba. A használati magállomány és a nem-mag állomány méreteit ennek alapján pontosan meg lehet határozni.

Így pl. az FSZEK központi könyvtárában felmérésünk azzal az eredménnyel járt, hogy az igények 97,6%-át ki lehetne elégíteni az állomány 55,8%-ával, és egy ilyen magállományba a 15 évesnél rövidebb polcidejű könyvek tartoznának; vagy az igények 98%-át lehetne teljesíteni az állomány 61,3%-ával, s egy ilyen magállományba a 20 évesnél rövidebb polcidejű könyvek tartoz-

nának. Horribile dictu: az állomány 38,7%-ának eltávolítása a primér tárolóterekből (amin nem kell „kidobást” érteni) csupán a használói igények 2%-át érintené, és ezeket az igényeket úgy lehetne tanulmányozni, ha bizonyos ideig szisztematikusan vizsgálnánk a 20 évesnél hosszabb polcidővel forgalomba kerülő könyveket (1. ábra).

1. ábra A kölcsönzési minta és a raktári minta polcidő szerinti megoszlása a FSZEK Központi Könyvtárában (1984)

Ellenvetések

A módszer legszigorúbb elvi bírálói többnyire azt hozzák fel, hogy egyenlőségjelet tenni érték és használat közé súlyos baklövés. Valóban nincs matematikai összefüggés a kettő között. Ám ettől még igaz marad, hogy ha egy-egy dokumentum 20 évig „parlagon hever” a raktárban vagy éppenséggel sohasem használják (az utóbbi kategóriába tartozik – más nagy könyvtárakhoz hasonlóan – az FSZEK központi könyvtára monografikus állományának kb. 20%-a), ez eléggé jelzi a szóban forgó dokumentum értéktelenségét a társadalom számára (legalábbis az adott helyen). [6]

Tény, hogy a polcidő alapján mechanikusan végzett leválasztással a nem-mag állományba kerülhetnek komoly értékek is, és ez még akkor is súlyos veszteség, ha a magas polcidejű könyveknek csupán a töredéke ilyen. Az is tény azonban, hogy az értékes könyveket egyéb ismérvek alapján könnyen kiszűrhetik a tapasztalt könyvtárosok. Trueswell mindig hangsúlyozta, hogy a maggyűjtemény elhatárolását ne kizárólag a polcidő alapján végezzék. A polcidő jelentősége abban van, hogy jól kezelhető, egyszerű, objektív statisztikai eszköz, alkalmazása nem igényel különösebb szakképzettséget, lehetővé teszi a gyors, egyszerű és olcsó előszelekciót, és nem zárja ki egyéb értékelési kritériumok bevonását. A szakembereknek csupán a leválasztott nem-mag gyűjteményt kell felülbírálniuk.

A könyvtárosok egy része, különösen tudományos célokat szolgáló gyűjteményben, természetes ellenérzéssel fogadja a használat akár 2%-ának körülményesebbé tételét is. Úgy érvelnek, hogy e mögött ritka, de fontos kutatói igények húzódnak meg. Nem szabad elfeledni azonban, hogy a nem-mag gyűjtemény leválasztása, az üres polcok beállítása (melyek elhelyezése, fenntartása semmivel sem olcsóbb, mint a teli polcoké) sohasem öncél, hanem általában kényszer vagy legalábbis szükséglet; a cél minimálisan a használat lényegesen nagyobb százalékának megkönnyítése. Amellett a gyakorlat azt mutatja, hogy a ritkán keresett művek nehezebb hozzáférhetősége nem akadályozza az elmélyült, időigényes kutatást, melynek forrásai egyébként is mindig szétszórva találhatók, sohasem egy helyen. [7]

Jogos a fölvetés, hogy a maggyűjtemény pusztán statisztikai elhatárolásához is figyelembe kell vennünk a helybenhasználatot, ahol ez jelentős. Ilyen könyvtárakban célszerű volna a helybenhasználat időpontját is nyilvántartani. Sajnos ez a gyakorlat nem tipikus. [8]

Természetesen semmiféle kvantitatív módszerrel nem lehet helyettesíteni fontos könyvtárvezetési és/vagy szelekciós döntésekben valamennyi lényeges változó figyelembevételét és a nem számszerűsíthető minőségi mozzanatok mérlegelését. Minden olyan döntés során azonban, amely megköveteli, hogy számoljunk a meglévő gyűjtemény iránt megnyilvánuló igényvel, Trueswell modellje hasznos eszköz lehet, mert

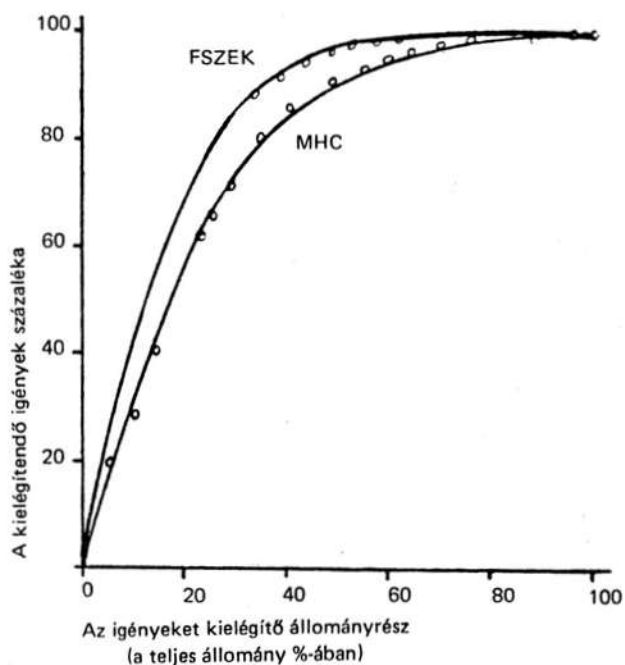
- potenciális felhasználói számára világos és könnyen érthető,
- a szükséges adatok viszonylag könnyen, gyorsan és olcsón beszerezhetők,
- nem mellőz eleve lényeges megfontolásokat,
- elég rugalmas ahhoz, hogy érvényesülni engedje más információk hatását a döntésekre. [9]

Egyéb alkalmazási lehetőségek

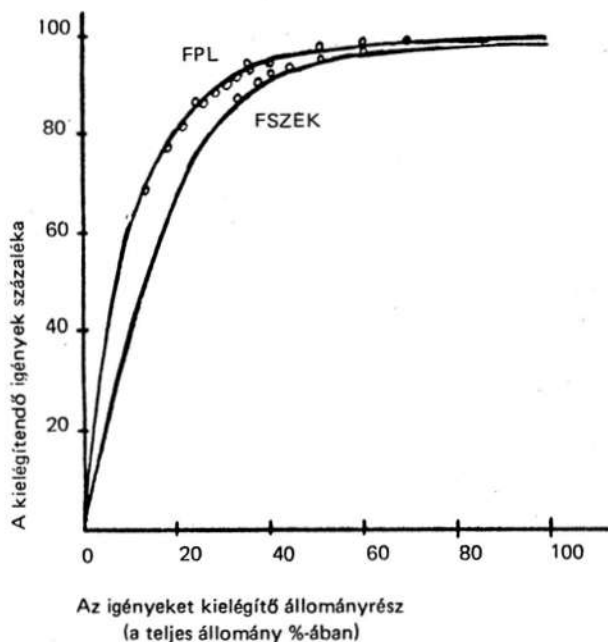
Az állománykihasználtság aggregált vizsgálatára irányuló hasznos módszer a bevezetőben említettekén kívül a könyvtári munka más területein is felhasználható.

Hasonló adottságú könyvtárak hatékonyságának összevetése

A Trueswell-féle adatok ismeretében megrajzolhatjuk azt a görbét, amelynek bármely pontja megmutatja, hogy a használat adott százalékának az állomány hány százalékával lehet eleget tenni. Állományát az a könyvtár hasznosítja jobban, amelynél ez a görbe közelebb van a 45°-os egyeneshez. A nagyobb holt teret, avult, fölösleges anyagot hordozó könyvtáraknál ez a görbe távolabb kerül a felező egyenestől. A 2. és a 3. ábra a Trueswell által az 1960-as években vizsgált két amerikai könyvtár,

2. ábra A FSZEK Központi Könyvtára és egy hasonló méretű amerikai egyetemi könyvtár „állománykihasználtsági görbéje”

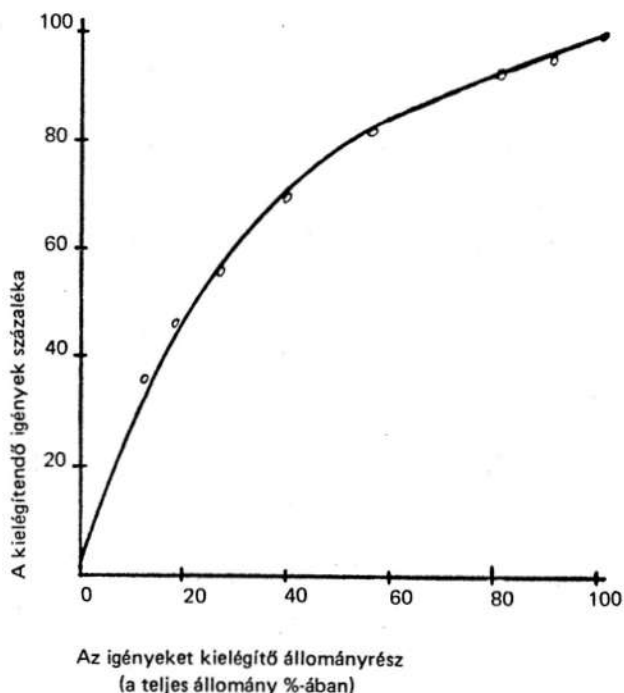

3. ábra A FSZEK és egy nagyobb és idősebb amerikai public library „állománykihasználtsági görbéje”

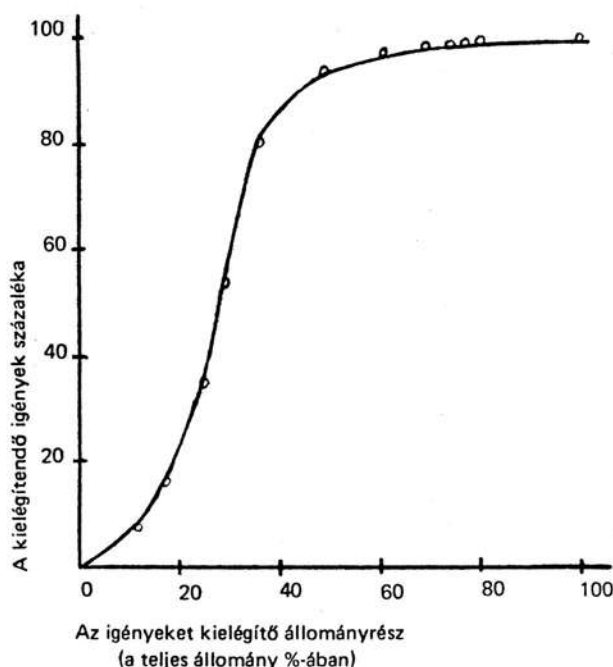
valamint az FSZKEK állománykihasználtsági görbét ábrázolja a könyvtárak nevének kezdőbetűivel. Az FSZEK görbéje „rosszabb”, mint a hozzá hasonló méretű egyetemi gyűjteményé (MHC), de „jobb”, mint a nála nagyobb méretű és régibb könyvtáré (FPL), amelyről még annyit tudunk, hogy igen nagy mennyiségű, a század első négy évtizedéből származó anyagot őriz. Az ilyen felületes összehasonlításból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, mert e könyvtárak funkciója, múltja, adottságai és társadalmi környezete eltérő. Egy másik, Trueswell által szintén vizsgált amerikai egyetemi könyvtár kihasználtsági görbéje azonban az MHC-jéhez feltűnően hasonló. Hasonló adottságú könyvtárak között (pl. az FSZEK hálózatának hasonló méretű, elhelyezési és költségvetésű részlegei, hasonló méretű és funkciójú műszaki könyvtárak vagy a magyar felsőoktatási intézmények rokon típusú könyvtárai) az összehasonlítás tanulságos lehet, sőt bizonyos normákat is könnyebben ki lehet alakítani.

Az állomány minőségi összetételének javítása

A fenti görbét szakok szerint is meg lehet rajzolni, ha a körülmények a mintavételt lehetővé teszik (pl. az állományt szakrendben tartják). A 4. és az 5. ábra az említett két, hasonló típusú amerikai egyetemi könyvtár

4. ábra Két hasonló méretű és funkciójú amerikai egyetemi könyvtár 4-es (Dewey) szakjának „állománykihasználtsági görbéje”

5. ábra Két hasonló méretű és funkciójú amerikai egyetemi könyvtár 4-es (Dewey) szakjának „állománykihasználtsági görbéje”

4-es (Dewey) szakjának kihasználtságát mutatja. Látható, hogy a GLC állománya ebben a szakban adekvátan igazodik az igényekhez, mint az MHC-jé. Trueswell mind a 10 főosztályban elvégezte ezt az összehasonlítást, és egyes szakokban fordított volt a helyzet. A különbségeket indokolhatja a szakterületek eltérő súlya a két egyetem oktatási programjában és az állomány ennek megfelelően eltérő mérete, összetétele és használata. Hasonló adottságoknál azonban következtetni lehet az állományépitési munka minőségére.

Jegyzetek

1. Szabó Ervin ismeretlen kézírata = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, XIX. 1979-1980. Budapest, 1983. 54 p.
2. SLOTE, S. J.: Weeding Library Collections. Littleton, Colorado, Libraries Unlimited, Inc. 1975. 74 p.
3. Uo.
4. Lásd pl. Körkép az állománykivonásról c. szemlémet a Könyvtári Figyelő 1984/3. számában, vagy GORE, D.: The View from the Tower of Babel = Library Journal, 1985. p. 1599-1604.
5. Csak a KMK Szakkönyvtárban hozzáférhető fontosabb forrásokat sorolom fel: TRUESWELL, R. W.: Determining the Optimal Number of Volumes for Library's Core Collec-

tion = Libri, 1966. p. 49-60.; TRUESWELL, R. W.: Analysis of Library User Circulation Requirements = Final Report. N. S. F. Grant GN0435, 1968 január; TRUESWELL, R. W.: Some Circulation Data from a Research Library = College and Research Libraries, 1968. p. 493-495.; TRUESWELL, R. W.: User Circulation Satisfaction versus Size of Holdings at Three Academic Libraries = College and Research Libraries, 1969. p. 204-213. Az eljárást ezek alapján ismertetem, a hivatkozások fölösleges szaporítása nélkül. Trueswell módszerét Słote is ismerteti idézett könyvében, és külön fejezetben számol be az alkalmazásával összefüggő saját kísérleteiről. Nemcsak a módszert, hanem könyvtáros körökben való fogadtatását, a vele kapcsolatos vitákat és félreértéseket is jól összefoglalja TURNER, S. J.: Trueswell's Weedig Technique: The Facts = College and Research Libraries, 1980. p. 134-138. Az utóbbi

Ismeretes, hogy az általános gyűjteményekben, ahol minden szak egyformán fontos, igen nehéz az állományt harmonikusan fejleszteni. A szakok szerint megrajzolt állománykihasználtsági görbék megmutatják, hogy az állományalakítás hol marad el a használói igényektől. Világosan jelzik azt is, hol és milyen szintig kell fokozni a több példányos beszerzést.

Mindenfajta konverzió gazdaságos megszervezése

A gépesített könyvtári rendszer óriási előnye, hogy az állomány efféle „monitorozását” rendszeresen és könnyen el lehet végezni, mert megfelelő program segítségével a számítógép percekben belül kiadja a szükséges adatokat (vagy akár megrajzolja a kívánt görbét).

Más szakrendre való áttérés esetén, a kölcsönzés gépesítésekor és általában minden konverziós eljárás során, amely szükségessé teszi, hogy egyenként foglalkozzunk az állományba tartozó valamennyi dokumentummal, jelentős munka- és költségmegtakarítás érhető el, a teendők jól mérhetőek és ütemezhetőek, ha a Trueswell kutatásaiból levont tanulságok szerint járunk el. Nem szükséges a benn levő állományra külön kampányt szerveznünk, hanem csak a használatból visszakerülő dokumentumokkal kell foglalkoznunk mindaddig, amíg a konvertálási munkateher a forgalom 10%-a körül stabilizálódik. Ezen a ponton áttérhetünk a használatba bekerülő dokumentumok konvertálására.

A stratégiai tervezés segítése

A Trueswell-féle módszer sokrétű képet nyújthat mind a nagyobb, mind a kisebb gyűjtemények funkcionálásáról, társadalmi hasznosságuk növelhetőségének különféle módzatairól. Így nemcsak a folyamatos gyűjteményépitési és -szervezési munka javításához kínál jól használható információkat, hanem megvilágíthatja a gyűjteményfejlesztés stratégiai módjait is.

tion = Libri, 1966. p. 49-60.; TRUESWELL, R. W.: Analysis of Library User Circulation Requirements = Final Report. N. S. F. Grant GN0435, 1968 január; TRUESWELL, R. W.: Some Circulation Data from a Research Library = College and Research Libraries, 1968. p. 493-495.; TRUESWELL, R. W.: User Circulation Satisfaction versus Size of Holdings at Three Academic Libraries = College and Research Libraries, 1969. p. 204-213. Az eljárást ezek alapján ismertetem, a hivatkozások fölösleges szaporítása nélkül. Trueswell módszerét Słote is ismerteti idézett könyvében, és külön fejezetben számol be az alkalmazásával összefüggő saját kísérleteiről. Nemcsak a módszert, hanem könyvtáros körökben való fogadtatását, a vele kapcsolatos vitákat és félreértéseket is jól összefoglalja TURNER, S. J.: Trueswell's Weedig Technique: The Facts = College and Research Libraries, 1980. p. 134-138. Az utóbbi

két szerzőnél a kérdésre vonatkozó bővebb irodalomjegyzéket találunk.

6. Vö. SLOTE, p. 74–75.
7. Uo.
8. A FSZEK-ben a helybenhasználat egyhetes vizsgálata alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy volumene csupán

10–12%-a a kölcsönzési forgalomnak, ha a kézikönyvtár használatát nem számítjuk, és főképpen abban tér el a kölcsönzéstől, hogy 25–30%-ban a nem kölcsönözhető könyvekre irányul. A magasabb polcidejű könyvek aránya nem tér el lényegesen a kölcsönzési mintától, így a maggyűjtemény méreteit aligha módosítaná.

9. Turner i. m.

Sz. KISS Csaba: Optimális méretű maggyűjtemény kialakítása a Trueswell-féle módszer alapján

Az amerikai műszaki könyvtáros nevéhez fűződő egyszerű és szellemes statisztikai módszer segítségével meg lehet határozni, hogy a meglévő gyűjtemény iránt támasztott igények (dokumentumkérések) tetszőleges százalékát az állomány hány százalékával lehetne teljesíteni. A használat 95–99%-ának megfelelő maggyűjtemény optimális mérete pontosan meghatározható, és az ide tartozó dokumentumok az ún. polcidő (shelf-time) alapján (a két utolsó használat között eltelt idő) könnyen elkülöníthetők a gyűjteményt megterhelő ritkán használt anyagtól. A szerző a módszert többek közt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtárában végzett felméréssel illusztrálja, és ismerteti alkalmazásának lehetőségeit a könyvtári munka következő területein: állománykivonás- és -áthelyezés, hasonló adottságú könyvtárak hatékonyságának összehasonlítása, az állományépítés minőségének javítása, mindennemű konverzió, stratégiai tervezés.

* * *

* * *

C. КИШ, Ч.: Формирование оптимального ядра библиотечного фонда по методу Trueswell

При помощи простого и остроумного статистического метода, названного именем его разработчика — американского технического библиотекаря, можно определить, сколько процентов имеющегося фонда необходимо для удовлетворения определенного процента запросов. Оптимальный размер ядра фонда, соответствующего 95–99,5%-ам использованной литературы, может быть точно определен. Документы этого фонда можно легко отделить от редко используемой части фонда на основе так называемого „времени полки“ (shelf-time), что обозначает время, истекшее между двумя моментами снятия с полки. Автор иллюстрирует

Sz. KISS, Cs.: Building an optimally-sized core collection by the Trueswell method

Using the simple and ingenious statistical method developed by the American librarian it can be established what percentage of the existing holding should be used to deliver a given proportion of document requests. The optimal size of a core collection corresponding to 95–99,5 per cent of usage can be determined with satisfactory accuracy, and this part of document holding can easily be separated from the rarely used part of the holding by the shelf-time (the period between the two last loans). The method is illustrated by a survey conducted in the central branch of the Ervin Szabó Library in Budapest, and its application possibilities are discussed, including removal from and transfer of holding, comparison of similar libraries, quality improvement of acquisition, conversions, strategic planning.

Sz. KISS, Cs.: Entwicklung eines Kernbestandes von optimalem Volumen aufgrund der Trueswell-schen Methode

Mit Hilfe der einfachen und geistvollen statistischen Methode, die nach dem Namen des amerikanischen technischen Bibliothekars benannt ist, besteht die Möglichkeit, zu bestimmen, durch welchen prozentuellen Anteil des Bestandes die an eine vorhandene Sammlung gestellten Nachfragen (Dokumenten-Anforderungen) erfüllt werden könnten. Das optimale Volumen des Kernbestandes, das 95–99% der Nutzung entspricht, kann genau bestimmt und die hierzu gehörenden Dokumente können aufgrund der sogennanten Regalperiode = shelf time (das ist die zwischen den zwei letzten Benützigungen verstrichene Zeitdauer) leicht von den die Sammlung belastenden, selten gelesenen Büchern getrennt werden. Der Autor illustriert die Methode unter anderem anhand

этот метод анализом, проведенным им в Будапештской публичной библиотеке им. Сабо Эрвин, и знакомит с возможностями его применения в следующих областях библиотечной работы: изъятие и перемещение фонда, сопоставление эффективности работы двух подобных друг другу библиотек, улучшение качества комплектования фонда, различного рода конверсии, стратегическое планирование.

von Erhebungen in der Zentralbibliothek der Hauptstadtischen Szabó Ervin Bibliothek und zeigt Möglichkeiten des Einsatzes auf folgenden Gebieten bibliothekarischer Arbeit: Bestandseinziehen und -Umlagern, Vergleich der Wirksamkeit von Bibliotheken ähnlicher Gegebenheiten, Verbesserung der Qualität des Bestandsaufbaus, jede Art von Veränderungen, strategische Planung.

VAJDA GÁBOR
1952-1984

„Ami most jön, hosszabb és nehezebb.
Sehol-Soha a neve új hazádnak:
ott vagy. Ott se vagy. Nem vagy: csak a fáradt
képzelet kapkod a Semmibe utánad.” (Szabó Lőrinc)

1984. december 29-én kísérték utolsó útjára a Farkasréti temetőben hozzátartozói, barátai, kollégái és pályatársai Vajda Gábort, az Országos Széchényi Könyvtár 32 éves főosztályvezető-helyettesét. A dermedtő hidegben elhangzott búcsúztató szavak és dallamok minden gyászolóban bizonyára más-más megválaszolatlan és most már soha meg nem válaszolható kérdéseket ébresztettek.

Nekünk, közvetlen kollégáinak a döbbeneten és fájdalomon túl, azóta azt is tudomásul kellett vennünk és fel kellett mérnünk, hogy az a vezető, jó barát és igaz ember hiányzik közülünk, akivel együtt vállaltuk fel a magyar könyvtárügy egészét érintő nagy feladatot: az országos központi szolgáltatások korszerűsítését. Résztvétele a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes rendszerének megvalósításában felkészítette őt a soronlevő nagyszabású munkálatok – az OSZK központi katalógizálási és lelőhelytájékoztatói rendszerének gépesítése – irányítására. Vajda Gábor szellemi és emberi kvalitásai meggyőztek minket arról, hogy ezt a nem kis erőfeszítést és elkötelezettséget igénylő vállalkozást sikerre lehet és kell vinni. Csak éppen saját hitét vette vissza; nem jön már velünk tovább az úton, nem költözik velünk az új otthonba, a Budavári Palotába, melynek otthonná tételén oly sokat fáradozott.

Sokan mondják: nincsenek pótolhatatlan emberek. Sokan mondjuk most és sokáig mondjuk még: Vajda Gábor nekünk pótolhatatlan.

„Derekek lelkét nemes tette gyűjtja
derekak sírja – szebbnek
s szentebbnek látja hantjukon a vándor
a földet is.” (Foscolo)

Berke Barnabásné
OSZK